

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет

О.В. ГЕРІНБУРГ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО АУДИТОРНОЇ РОБОТИ**

для студентів першого курсу усіх спеціальностей
денної форми навчання

Херсон – 2019

Розглянуто на засіданні кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук Херсонського державного університету (протокол № 4 від 30 вересня 2019 р.)

Схвалено науково-методичною радою Херсонського державного університету (протокол №1 від 16 листопада 2019 р.)

Рекомендовано до видання Вченою Радою Херсонського державного університету (протокол №5 від 25 листопада 2019 р.)

Укладач:

Герінбург О.В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук.

Рецензенти:

Бойков О.Ю. – кандидат історичних наук, доцент.

Добровольська В.А. – кандидат історичних наук, доцент.

Герінбург О.В.

Історія України та української культури. Навчально-методичні рекомендації до аудиторної роботи. – Херсон, 2019. – 56 с.

Для студентів усіх спеціальностей Херсонського державного університету денної форми навчання.

© Герінбург О.В., 2019

ЗМІСТ

Вступ	4
Структура дисципліни "Історія України та української культури"	5
Методичні рекомендації до організації аудиторної роботи	6
Змістові модулі навчальної дисципліни "Історія України та української культури" (аудиторна робота)	8
Плани лекцій з дисципліни "Історія України та української культури"	10
Завдання до семінарських занять з дисципліни "Історія України та української культури"	13
Семінарське заняття 1. Україна в найдавніші часи	13
Семінарське заняття 2. Княжа доба української історії	16
Семінарське заняття 3. Литовська-доба української історії.	19
Семінарське заняття 4. Українська культура в XIV – середині XVII ст.	22
Семінарське заняття 5. Українська гетьманська держава 1648 – кінець XVIII ст.	24
Семінарське заняття 6. Українське бароко – «перше культурне відродження».	27
Семінарське заняття 7. Українські землі у XIX – на початку XX ст.	29
Семінарське заняття 8. Національно-демократична революція в Україні (1917-1920 рр.)	33
Семінарське заняття 9. Радянська Україна у 1920-1930-х роках	35
Семінарське заняття 10. Україна в роки Другої світової війни та повоєнної відбудови	39
Семінарське заняття 11. Україна в добу «відлиги» та застою. Шлях до незалежності	42
Семінарське заняття 12. Україна в умовах незалежності	45
Рекомендована література	48

ВСТУП

Нормативна навчальна дисципліна "Історія України та української культури" є складовою циклу гуманітарної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр".

Предметом вивчення навчальної дисципліни "Історія України та української культури" є минуле українського народу на основних землях його проживання, а також історична діяльність його предків від найдавніших часів до сьогодення. Увага викладача і студентів приділяється вивченню політичного, державотворчого, соціально-економічного та національно-культурного аспектів історичного розвитку українського народу.

Метою викладання навчальної дисципліни "Історія України та української культури" є створення цілісного уявлення про історичний розвиток української держави та народу, що має бути основою для виховання патріотичних почуттів, національної та громадянської гідності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години (9 кредити ECTS), з них 72 години – на самостійну роботу.

Дане видання покликане організувати роботу студентів першого курсу денної форми навчання під час лекційних та семінарських занять, поглибити та закріпити знання, отримані на аудиторних заняттях, та успішно виконати навчальні завдання дисципліни "Історія України та української культури".

**СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ
"ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ"**

Назва теми	Кількість годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1 ДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)			
Вступ	2	-	-
Давня історія України	2	2	5
Княжа доба на території України	2	2	5
Україна під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	2	4	5
Україна за часів козацької державності (середина XVII – кінець XVIII ст.)	4	4	6
<i>Разом за змістовним модулем 1</i>	<i>12</i>	<i>12</i>	<i>21</i>
Змістовий модуль 2 НОВА І НОВІТНЯ І ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (XIX – початок XXI ст.)			
Період боротьби за українське національне відродження (XIX – початок XX ст.)	4	2	5
Україна в добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.)	2	2	5
Радянська Україна (1921-1991 рр.)	4	6	5
Незалежна Українська держава	2	2	6
<i>Разом за змістовним модулем 2</i>	<i>12</i>	<i>12</i>	<i>21</i>
Всього годин	24	24	42

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ

У вищій школі важливе місце у навчальному процесі займає наполеглива робота студентів. Для успішного засвоєння будь-якого навчального предмету студенти мають уважно працювати на лекційних та семінарських заняттях, вміти працювати з навчальною та науковою літературою, знаходити головні, стрижневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, вміти визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати тощо.

Аудиторна робота студентів включає роботу на лекційних та семінарських заняттях. Це 48 академічних годин – по 24 на лекції та семінари.

На лекціях студентам пропонується розглянути теоретичний матеріал з теми, обговорити дискусійні питання, з'ясувати логіку історичного процесу. Робота студентів полягає в уважному слуханні пояснень викладача, занотовуванні ключових тез та активній участі в обговоренні історичних подій. Перевірка викладачем студентської роботи на лекційних заняттях здійснюється шляхом вибіркового перегляду конспектів лекцій та включенням лекційних питань до поточних та підсумкових контрольних робіт.

Робота на семінарських заняттях включає ретельну підготовку за запропонованим викладачем планом та обговорення історичних подій та процесів в аудиторії. До кожного семінарського заняття студентам пропонується виконати чотири групи завдань:

1. *Опрацювання теоретичних питань.* Ця група завдань передбачає поглиблене вивчення студентами перебігу історичних подій, засвоєння ключових дат і термінів, ознайомлення з діяльністю історичних осіб. Робота з теоретичними питаннями передбачає ведення студентами конспекту.
2. *Підготовка доповідей з переліку додаткових тем.* Завдання даної групи дозволяють поглибити знання, отримані під час вивчення навчального матеріалу, та виробити у студентів навички підготовки наукового повідомлення та публічного виступу. Студентам пропонується підготувати доповідь з теми семінарського заняття (обравши з запропонованого переліку) і виступити із нею перед студентською аудиторією.
3. *Опанування ключовими поняттями і термінами.* Студентам пропонується перелік ключових понять і термінів з кожної теми, засвоєння яких сприятиме формуванню понятійного апарату актуальних проблем української історії. Виконання цієї групи завдань не передбачає ведення конспекту, проте знання понять та термінів перевірятиметься викладачем під час поточного і підсумкового контролю.
4. *Опрацювання запитань для самоконтролю.* Завдання цієї групи дозволяють студентам самостійно перевірити свій рівень засвоєння навчальної теми: знання історичних дат, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, сутнісних ознак історичних явищ, роль історичних осіб тощо.

Для успішної підготовки до семінарських занять студентам необхідно звернутися до підручників та навчальних посібників, що наведені у списку рекомендованої літератури. Також можна використовувати додаткові навчальні матеріали (наукові статті, довідкові видання, електронні ресурси).

Формами контролю за навчальною роботою студентів є перевірка конспекту і розв'язаних тестових завдань, усне опитування на індивідуальних заняттях та письмові контрольні роботи. Крім того навчальний матеріал, передбачений для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, обов'язково включається до підсумкового контролю – нарівні з навчальним матеріалом, що опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

**ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»
(аудиторна робота)**

**Змістовий модуль 1
ДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
(з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)**

Тема: ВСТУП

Лекція 1. Вступ до курсу «Історія України та української культури».

Тема: ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Лекція 2. Україна в первісну добу.

Семінарське заняття 1. Україна в найдавніші часи.

Тема: КНЯЖА ДОБА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Лекція 3. Давньоруська Київська держава.

Семінарське заняття 2. Княжа доба української історії.

Тема: УКРАЇНА ПІД ВЛАДОЮ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

Лекція 4. Становище українських земель у складі іноземних держав.

Семінарське заняття 3. Литовська-доба української історії.

Семінарське заняття 4. Українська культура в XIV – середині XVII ст.

Тема: УКРАЇНА ЗА ЧАСІВ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Лекція 5-6. Козацько-гетьманська доба української історії.

Семінарське заняття 5. Українська гетьманська держава 1648 – кінець XVIII ст.

Семінарське заняття 6. Українське бароко – «перше культурне відродження».

**Змістовий модуль 2
НОВА І НОВІТНЯ
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
(XIX – початок XXI ст.)**

Тема: ПЕРІОД БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ (XIX – початок XX ст.)

Лекція 7. Модернізаційні процеси в Україні у другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

Лекція 8. Суспільно-політичне і духовне життя в Україні у XIX ст. – на початку XX ст.

Семінарське заняття 7. Українські землі у XIX – на початку XX ст.

Тема: УКРАЇНА В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917-1920 рр.)

Лекція 9. Боротьба за відродження української державності у 1917-1920 роках.

Семінарське заняття 8. Національно-демократична революція в Україні (1917-1920 рр.).

Тема: РАДЯНСЬКА УКРАЇНА (1921-1991 рр.)

Лекція 10. Україна між двома світовими війнами.

Семінарське заняття 9. Радянська Україна у 1920-1930-х роках

Семінарське заняття 10. Україна в роки Другої світової війни та повоєнної відбудови.

Лекція 11. Україна в період кризи радянської влади.

Семінарське заняття 11. Україна в добу «відлиги» та застою. Шлях до незалежності.

Тема: НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА

Лекція 12. Розбудова незалежної української держави.

Семінарське заняття 12. Україна в умовах незалежності.

ПЛАН ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Лекція 1 ВСТУП ДО КУРСУ "ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ"

1. Історична наука: принципи, методи та джерела.
2. Предмет, завдання і мета навчального курсу «Історія України та української культури».
3. Періодизація історії України та української культури.
4. Наукова і навчальна література з курсу «Історія України та української культури».

Лекція 2 УКРАЇНА В ПЕРВІСНУ ДОБУ

1. Первісність: загальна характеристика та основні процеси.
2. Періодизація первісності.
3. Основні риси первісної культури.
4. Археологічні культури давньої України.

Лекція 3 ДАВНЬОРУСЬКА КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА

1. Писемні джерела з історії княжої доби.
2. Передумови утворення Київської Русі. Основні теорії походження державності у східних слов'ян.
3. Політичний устрій Київської Русі. Етапи політичного розвитку давньоруської держави.
4. Соціально-економічний розвиток Київської Русі.
5. Київська Русь в системі міжнародних відносин IX-XIII ст.

Лекція 4 СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

1. Писемні джерела з історії польсько-литовської доби.
2. Перебування українських земель у складі Литви та Польщі.
3. Загарбання українських земель Угорським королівством, Молдавським князівством та Московським царством.
4. Експансія Кримського ханства на українські землі.
5. Феномен українського козацтва.

Лекція 5-6
КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКА ДОБА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

1. Писемні пам'ятки козацької доби як історичні джерела.
2. Українська національна революція: дискусійні питання.
3. Доба Руїни в історії України.
4. Інкорпораційна політика царизму щодо України у XVIII ст.

Лекція 7
МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ. – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

1. Поняття модернізації та її типи.
2. Становище українських земель у дореформену добу.
3. Імперські реформи та Україна.
4. Феномен «Українського національного відродження» XIX ст.

Лекція 8
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ І ДУХОВНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ
У XIX СТ. – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

1. Суспільні рухи в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст.
2. Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях.
3. Політизація українського суспільства наприкінці XIX – на початку XX ст. Виникнення політичних партій.
4. Україна напередодні та під час революції 1905-1907 рр.

Лекція 9
БОРОТЬБА ЗА ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У 1917-1920 РОКАХ

1. Україна в контексті європейської геополітики часів Першої світової війни.
2. Розбудова української державності в добу Центральної Ради.
3. Українська держава гетьмана П.Скоропадського.
4. Боротьба за Україну в добу Директорії. Спроба об'єднання УНР та ЗУНР.
5. Бойові дії на території України під час революційних подій 1917-1920 рр.
6. Поразка національно-демократичної революції та утвердження радянської влади в Україні.

Лекція 10
УКРАЇНА МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

1. Кризові явища в Україні на початку 20-х років. Вхід України до СРСР.
2. Соціально-економічні перетворення в Україні на основі непу.
3. Суть, причини та наслідки сталінської індустріалізації та колективізації.
4. Утвердження тоталітарного режиму в СРСР та Україні.
5. «Українське питання» напередодні Другої світової війни.

Лекція 11
УКРАЇНА В ПЕРІОД КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

1. «Хрущовська відлига» і спроби лібералізації політичного режиму.
2. Період брежнєвського застою. Згорання демократії.
3. Дисидентський рух та його роль у національно-культурному житті України.
4. Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985-1991 рр.)

Лекція 12
РОЗБУДОВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Політичний розвиток незалежної України.
2. Соціально-економічні проблеми в добу незалежності.
3. Україна на міжнародній арені.
4. Збройна агресія Росії проти України.

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Семінарське заняття № 1 УКРАЇНА В НАЙДАВНІШІ ЧАСИ

Мета: охарактеризувати основні періоди давньої історії України та української культури, розглянути матеріальну та духовну культуру первісності, виявити специфіку релігійних вірувань східних слов'ян.

План заняття:

1. Початок формування людської цивілізації на території України. Періодизація історії первісного суспільства.
2. Матеріальна та духовна культура кам'яної доби (палеоліт, мезоліт, неоліт).
3. Доба міді на території України. Трипільська культура.
4. Культури доби бронзи на території України.
5. Історичний та культурний розвиток неслов'янських народів доби раннього заліза на території України: киммерійці, скіфи, сармати, греки.
6. Проблеми походження слов'ян та їх розселення. Археологічні культури давніх слов'ян (зарубинецька, черняхівська).
7. Соціально-економічний і політичний розвиток східних слов'ян. Перші державні об'єднання у східних слов'ян.
8. Релігійні вірування та міфологія східних слов'ян.

Теми доповідей:

1. «Неолітична революція» та її вплив на господарський розвиток первісного суспільства.
2. Археологічні пам'ятки іраномовних кочовиків на території України.
3. Царські кургани скіфів.
4. Скіфський звіриний стиль.
5. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
6. Готи і гуни на українських землях.

Контрольні питання:

1. Скільки періодів виділяють у розвитку української історії та культури?
2. Дайте визначення «матеріальна культура» та «духовна культура».
3. Поясняйте термін «доместикація».
4. Поясніть термін «неолітична революція».
5. Які причини і наслідки переходу від привласнюючого до відтворюючого типу господарювання?
6. Що спільного та відмінного між трипільською та українською культурами?
7. Назвіть досягнення матеріальної та духовної культури неслов'янських народів на території України.

8. Визначте причини заснування і причини загибелі античних колоній у Північному Причорномор'ї.
9. Розкрийте суть слов'янського етногенезу.
10. Яка територія, на думку більшості вчених, є батьківщиною слов'ян?
11. Чи можна віднести черняхівську культуру до культури стародавніх слов'ян?
12. Які східнослов'янські племена дали початок українському етносу?

Основні поняття та терміни:

- анімізм
- антропогенез
- археологічна культура
- археологія
- бронзовий вік
- відтворювальне господарство
- «випалена земля»
- гоменідна тріада
- енеоліт
- етногенез
- історія
- історичні джерела
- колонізація
- кочовики (номади)
- культура
- курган
- магія
- матріархат
- мезоліт
- міф
- неоліт
- «неолітична революція»
- палеоліт
- патріархат
- первісність
- плем'я
- політеїзм
- привласнювальне господарство
- ранній залізний вік
- релігія
- соціогенез
- тотемізм
- трипільська культура
- фетишизм
- хронологія
- цивілізаційна тріада
- цивілізація

Література:

1. Античные государства Северного Причерноморья /Под ред. Г.А.Кошеленко, И.Т.Кругликовой, В.С. Долгорукова. – М.: Наука, 1984. – 392 с.
2. Баран В.Д. Давні слов'яни. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 3).
3. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
4. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
5. Борисенко В. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
6. Бунятян К.П., Мурзін В.Ю., Симоненко О.В. На світанку історії. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 1).
7. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
8. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
9. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
10. Давня історія України: Навч. пос. В 2 т. /За ред. П.П.Толочка. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1994. – 240 с.; К.: Либідь, 1995. – 224 с.
11. Довідник з історії України /За ред. І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
12. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т. 1. / за ред. М. Ю. Відейка. – К.: Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.
13. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т. 2. / за ред. М. Ю. Відейка. – К.: Укрполіграфмедіа, 2004. – 656 с.
14. Залізник Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізник. – К.: Вища школа, 1999. – 264 с.
15. Залізник Л. Первісна історія України: Навч. пос. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.
16. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асеев [та ін.]; ред. П. П. Толочко. – К.: Наукова думка, 2001. – 1134 с.
17. Історія української культури. Навч. посіб. / За ред. О. Ю. Павлової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
18. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
19. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 2).
20. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін.; ред. М. М. Закович. – К.: Знання, 2007. – 567 с.
21. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. А. Яртися та В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
22. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
23. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
24. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
25. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України : історичний нарис / Ф. С. Уманцев. – К.: Либідь, 2002. – 328 с.
26. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.
27. Яковенко Н.М. Нарис історії України: 3 найдавніших часів до кінця ХVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.

Семінарське заняття № 2

КНЯЖА ДОБА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Мета: розглянути історичний розвиток Київської Русі, визначити вплив християнізації Київської Русі на літературу, освіту, науку, архітектуру, образотворче, музичне та театральне мистецтво.

План заняття:

1. Передумови утворення Київської Русі. Теорії про державність у східних слов'ян.
2. Виникнення і становлення Київської Русі (кінець IX – X ст.). Діяльність перших князів.
3. Піднесення і становлення Київської Русі (кінець X – середина XI ст.). Політика Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
4. Особливості християнізації Київської Русі. Значення хрещення Русі для історії українського народу.
5. Культура Київської Русі: освіта і наука, література, архітектура і образотворче мистецтво.
6. Політична децентралізація Київської Русі та утворення Київського, Переяславського, Чернігово-Сіверського, Галицького і Волинського князівств.
7. Монгольська навала і занепад руських земель.
8. Створення, піднесення і занепад Галицько-Волинського князівства.

Теми доповідей:

1. Проблеми походження назви «Русь».
2. Історія заснування міста Київ.
3. Розгром Хазарського халіфату та значення цієї події для історії Київської Русі.
4. «Руська правда» як історико-правова пам'ятка.
5. «Слово о полку Ігоревім» як найвідоміша пам'ятка давньоруської літератури.
6. Розвиток літописання на Русі.
7. Сакральна архітектура Київської Русі. Софія Київська як художній шедевр.
8. Битва на річці Калка.
9. Битва на Синіх Водах та її місце у військовій історії України.

Контрольні питання:

1. За яких обставин утворилася держава Київська Русь?
2. Яка теорія походження Київської Русі здається вам більш аргументованою і чому?
3. Яку версію походження назви «Русь» подає автор «Повісті минулих літ»?
4. Які періоди виділяють у політичній історії Київської Русі?
5. Охарактеризуйте напрями зовнішньої політики київських князів.

6. Що таке язичництво?
7. Як сприймали русичі процес християнізації?
8. Який вплив справило християнство на процеси розвитку культури Київської Русі?
9. Що нового було привнесено у державну систему освіти за часів князювання Ярослава Мудрого?
10. Доведіть, що X-XI ст. стали періодом розквіту Київської держави.
11. Які причини викликали роздробленість Київської Русі?
12. Охарактеризуйте роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
13. Хто був останнім князем Галицько-Волинського князівства?
14. Які ви знаєте провідні жанри оригінальної літератури Київської Русі?
15. Коротко охарактеризуйте основні жанри образотворчого мистецтва Київської Русі? Чи існували тоді художні школи, цехи, майстерні?
16. Що становлять собою мозаїки та фрески? Чи можна їх віднести до оригінального вітчизняного мистецтва?
17. Які види прикладного мистецтва набули високого розвитку та поширення на Русі?
18. Коли і де вперше згадується назва «Україна»?

Основні поняття та терміни:

- агіографія
- апокриф
- баскак
- билини
- бояри
- віче
- вотчинне землеволодіння
- дружина
- дуумвірат
- закупи
- ізгої
- ікона
- книжкова мініатюра
- князь
- літопис
- митрополит
- мозаїка
- монастир
- монотеїзм
- натуральне господарство
- племінний союз
- поліцентризм
- полюддя
- ранньофеодальна держава
- роздробленість
- «Руська правда»

- смерди
- триумвірат
- феодалізм
- фреска
- храм
- християнство
- церква
- шлюбна дипломатія
- язичництво
- ярлик

Література:

1. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
2. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
3. Борисенко В. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури: Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
7. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
8. Давня історія України: Навч. пос. В 2 т. /За ред. П.П.Толочка. – Кн. 2. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
9. Довідник з історії України /За ред. І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
10. Історія релігії в Україні / за ред. А. М. Колодного та П. Л. Яроцького. – К.: Знання, 1999. – 735 с.
11. Історія України в особах: IX – XVIII ст. /Під ред. В. Замлинського. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
12. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Кн.1. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
13. Історія української культури. Навч. посібник / За ред. О. Ю. Павлової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
14. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К.: Знання, 2002. – 351 с.
15. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАНУ, 2015. – 496 с.
16. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие: религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках / А. В. Карпов. – СПб.: Алатая, 2008. – 184 с.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Підручник / М. В. Кордон. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
18. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 5).
19. Котляр М.Ф. Галицько-Волинське князівство (до 800-ліття утворення) //УІЖ. – 2000. – № 1. – С. 21-32.
20. Котляр М.Ф. Спадок Ярослава Мудрого (До проблеми історичної пам'яті літопису) //УІЖ. – 2000. – № 4. – С. 73-78.
21. Культурологія: українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін.; ред М. М. Закович. – К.: Знання, 2007. – 567 с.
22. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник / За ред. А. Яртися та В. Мельника. – Львів: Світ, 2005. – 568 с.
23. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – К.: Либідь, 2002. – Т.1. – 672 с.
24. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
25. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 4).
26. Толочко П. Київська Русь. – К.: Абрис, 1996. – 360 с.
27. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
28. Шейко В. М. Історія української культури: Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.
29. Шип Н.А. Дискусія про термін "Русь" //УІЖ. – 2002. – № 6. – С. 92-107.
30. Яковенко Н.М. Нарис історії України: 3 найдавніших часів до кінця XVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.

Семінарське заняття № 3 ЛИТОВСЬКА-ДОБА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Мета: охарактеризувати політичне становище та соціально-економічний розвиток українських земель у литовсько-польську добу, проаналізувати причини наростання напруження у суспільстві наприкінці XVI ст. та роль козацтва у боротьбі проти польського та турецького поневолення.

План заняття:

1. Вхідження українських земель до складу Великого князівства Литовського.
2. Польська експансія на українські землі наприкінці XIV – середині XVI ст. Литовсько-польські міждержавні унії.
3. Утворення Речі Посполитої та її політика на українських землях.
4. Формування українського козацтва (причини, джерела, особливості). Реєстрове і нереєстрове козацтво.
5. Запорозька Січ та її суспільно-політичний устрій.
6. Боротьба козаків проти турків та татар.
7. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – першій третині XVII ст.

Теми доповідей:

1. Панщинно-фільваркове господарство на українських землях.
2. Дмитро Вишневецький – засновник Запорозької Січі.
3. Зміни розташувань Запорозької Січі.
4. Козацька символіка і геральдика.
5. Петро Конашевич-Сагайдачний – видатний козацький полководець.
6. Військове мистецтво козаків.
7. «Ординація Війська Запорізького» 1638 р. та її наслідки для козацтва.

Контрольні питання:

1. Яким чином і чому відбувся поділ українських земель між сусідніми державами?
2. Назвіть основні етапи об'єднання Литви та Польщі.
3. Які особливості перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського можна назвати?
4. Як утворилася Річ Посполита і які наслідки для українських земель мав їх перехід під владу Польщі?
5. Яким чином фільваркова система сприяла закріпаченню селян?
6. Порівняйте соціально-політичну і культурну ситуацію на українських землях під владою Великого князівства Литовського та Польського королівства?
7. Як виникло українське козацтво і яку роль воно відігравало в українській історії?
8. Де, коли і як виникла перша Запорозька Січ?

9. Чому Запорозьку Січ називають козацькою республікою?
10. З якою метою і коли польський уряд вперше провів реєстрацію козаків?
11. Назвіть характерні риси козацько-селянських повстань кінця XVI – першої третини XVII ст.

Основні поняття та терміни:

- братство
- Велике князівство Литовське
- воєводство
- експансія
- «Дике Поле»
- Запорозька Січ
- зимівник
- «Золотий спокій»
- козацька республіка
- Кревська унія
- клейноди
- козак
- курінь
- Литовські статuti
- Люблінська унія
- Магдебурзьке право
- магістрат
- магнати
- міщани
- оксамитова експансія
- паланка
- панщина
- реєстрові козаки
- Річ Посполита
- старшина
- Тевтонський орден
- унія
- фільварок
- чайка
- цехи
- шляхта

Література:

1. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
2. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
3. Борисенко В. Курс української історії: З найдавніших часів до XX ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
6. Галенко О.І. Про татарські набіги на українські землі //УІЖ. – 2003. – № 6. – С. 52-68.
7. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
8. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.

9. Гурбик А.О. Виникнення Запорозької Січі (хронологічний та територіальний аспекти проблеми) //УІЖ. – 1999. – № 6. – С. 3-17.
10. Довідник з історії України /За ред. І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
11. Історія релігії в Україні / за ред. А. М. Колодного та П. Л. Яроцького. – К.: Знання, 1999. – 735 с.
12. Історія України в особах: IX – XVIII ст. /Під ред. В. Замлинського. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
13. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Кн.1. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
14. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А. Смолія. – К., 2000. – 463 с.
15. Історія української культури. Навч. посібник / За ред. О. Ю. Павлової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
16. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К.: Знання, 2002. – 351 с.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
18. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; ред М. М. Закович. – К.: Знання, 2007. – 567 с.
19. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. А. Яртися та В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
20. Леп'явко С.А. Українське козацтво на державній службі (початковий період) //УІЖ. – 1999. – № 3. – С. 57-62.
21. Моця О.П. Синьоводська битва та її наслідки в контексті історії середньовічної Європи //УІЖ. – 2012. – № 2. – С. 4-10.
22. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
23. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – К.: Либідь, 2002. – Т.1. – 672 с.
24. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.
25. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України: легенди, міфи, біографії. – Х.: Фоліо, 2007. – 415 с.
26. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою. – К.: Альтернативи, 1998. – 320 с. (Україна крізь віки. – Т. 6).
27. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
28. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
29. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Ін-т Історії Церкви ЛБА, 2001. – 250 с.
30. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.
31. Щербак В.О. Джерела формування українського козацтва //УІЖ. – 1994.– № 2-3. – С. 75-83.
32. Щербак В.О. Запорозька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. //УІЖ. – 1995. – № 5. – С. 66-71.
33. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. у 3-х томах. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990. – 592 с.; Т. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – 560 с.; Т. 3. – К.: Наукова думка, 1991. – 560 с.
34. Яковенко Н.М. Нарис історії України: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.
35. Яремчук В.Д., Безверхий В.Б. Татари в Україні (історико-політологічний аспект) //УІЖ. – 1994. – № 5. – С. 18-29.

Семінарське заняття № 4

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В XIV – СЕРЕДИНІ XVII СТ.

Мета: охарактеризувати соціально-політичну та культурну ситуацію в Україні у литовсько-польську добу, визначити культурні традиції українського ренесансу, описати процес поширення реформаційних ідей в Україні.

План заняття:

1. Культурна ситуація у литовсько-польську добу.
2. Перші українські гуманісти: Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський та ін.
3. Розвиток освіти і діяльність культурно-освітніх осередків (Острозька академія, Лаврський гурток, Києво-Могилянська академія).
4. Церковне життя і Берестейська унія.
5. Роль братського руху у захисті православної віри та культури.
6. Полемічна література в Україні.
7. Розвиток архітектури та образотворчого мистецтва.
8. Театральне та музичне мистецтво.

Теми доповідей:

1. Юрій Дрогобич – український гуманіст доби Відродження.
2. Іван Вишенський – видатний український полеміст.
3. Феномен Петра Могили.
4. Жовківська малярська школа.
5. Іконопис як втілення естетичного світогляду українців доби Ренесансу.
6. Книгодрукування на українських землях.
7. Роль Івана Федорова у становленні книгодрукування в Україні.
8. Поширення реформаційних ідей в Україні.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте систему освіти в Україні у другій половині XIV – першій половині XVII ст.
2. Яке значення Острозької академії для розвитку української системи освіти?
3. Коли були засновані вищі освітні заклади на теренах України?
4. Яку роль відігравали братства у культурному житті на українських землях?
5. Поясніть значення Берестейської унії 1596 року для розвитку українського православ'я?
6. Оцініть значення І. Вишенського для розвитку української культури?
7. Поясніть проблематику полемічної літератури? Яке її значення для розвитку української культури?
8. Охарактеризуйте особливості розвитку українського мистецтва у другій половині XIV – першій половині XVII ст.
9. Де, коли і ким було видано першу друковану книгу в Україні?

Основні поняття та терміни:

- академія
- братство
- греко-католицька церква
- гуманізм
- інкорпорація
- меценат
- полемічна література
- природне право
- реформація
- симонія
- ставропігія
- унія
- цілібат

Література:

1. Біляков Г.Ф., Білякова О.Г. Берестейська унія в працях польських істориків ХХ ст. //УІЖ. – 1996. – № 4. – С. 34-40.
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Довідник з історії України /За ред. І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
6. Ісаєвич Я. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2002. – 520 с.
7. Історія релігії в Україні / за ред. А. М. Колодного та П. Л. Яроцького. – К.: Знання, 1999. – 735 с.
8. Історія України в особах: IX – XVIII ст. /Під ред. В. Замлинського. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
9. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К.: Знання, 2002. – 351 с.
10. Історія української культури. Навч. посібник / За ред. О. Ю. Павлової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
11. Кочан Н.І. Флорентійська унія і Київська митрополія: до характеристики розвитку та втілення ідеї унії церков (До 400-річчя Берестейської унії) //УІЖ. – 1996. – № 1. – С. 28-45.
12. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
13. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін.; ред М. М. Закович. – К.: Знання, 2007. – 567 с.
14. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. А. Яртися та В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
15. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
16. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.
17. Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В. П. Самойлович. – К.: Абрис, 1999. – 281 с.
18. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
19. Харишин М.В. Українська церква між двома уніями (1569–1596 рр.) //УІЖ. – 1996. – № 4. – С. 24-34.
20. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Ін-т Історії Церкви ЛБА, 2001. – 250 с.
21. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.
22. Яковенко Н. Нарис історії України: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.
23. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2002. – 416 с.

Семінарське заняття № 5
УКРАЇНСЬКА ГЕТЬМАНСЬКА ДЕРЖАВА
(1648 – кінець XVIII ст.)

Мета: визначити сутність Української національної революції, її хід та наслідки, розглянути устрій та розвиток козацько-гетьманської держави, з'ясувати причини втрати державності Україною і значення діяльності видатних українських діячів Б.Хмельницького, П.Дорошенка, І.Мазепи.

План заняття:

1. Причини, характер, рушійні сили та періодизація української національної революції. Її історичне значення.
2. Розгортання національно-визвольної війни (лютий 1648 – серпень 1657 рр.).
3. Формування і розбудова української козацької держави в ході визвольної війни.
4. Громадянська війна та поділ козацької України на два гетьманства (1657 – 1663 рр.).
5. Боротьба за возз'єднання Української держави (1663-1676 рр.). Гетьмани доби Руїни.
6. Українська державність за гетьманування І. Мазепи.
7. Наступ Російської імперії на українську автономію (1708-1764 рр.)
8. Остаточна ліквідація української автономії (1764-1783 рр.).
9. Становище Правобережної України та Галичини під владою Польщі у XVIII ст.

Теми доповідей:

1. Постать Б.Хмельницького в українській історії. Оцінка його діяльності в науковій літературі.
2. Політико-правовий зміст та геостратегічні наслідки Переяславської угоди.
3. Гетьманщина наприкінці XVII – XVIII ст.: кордони, політичний та адміністративно-територіальний устрій.
4. Історичний портрет Івана Мазепи.
5. Конституція Пилипа Орлика та її історичне значення.
6. Петро Дорошенко – «Сонце Руїни».
7. Останній гетьман України Кирило Розумовський.
8. Доля українського козацтва після ліквідації Запорозької Січі.
9. Національно-визвольні рухи у західноукраїнських землях у XVIII ст.

Контрольні питання:

1. Під владою яких держав були українські землі напередодні Української національної революції?
2. Визначте причини і наслідки Української національної революції.

3. Назвіть періоди Української національної революції.
4. Поясніть, чому Кримське ханство стало союзником Б.Хмельницького у війні з Польщею?
5. Порівняйте зміст Зборівського та Білоцерківського мирних договорів.
6. Чому Богдан Хмельницький ввів українські землі під протекторат Московської держави? Чи була в нього інша альтернатива?
7. Які кардинальні зрушення відбулися в українському суспільстві під час Української національної революції?
8. Охарактеризуйте політичний та адміністративно-територіальний устрій держави Б.Хмельницького.
9. Назвіть основні верстви українського суспільства часів козацько-гетьманської держави.
10. Чому Гадяцька угода Івана Виговського не набула чинності?
11. Чому період 1660-1680-х рр. увійшов в історію України як доба Руїни?
12. Які гетьмани періоду Руїни виступали з ідеєю турецької альтернативи союзу з Москвою? Чи був би реальним такий союз?
13. Розкрийте причини шведсько-українського союзу 1708 року.
14. Які наслідки для України мав перехід І.Мазепи і частини козацтва на бік Карла XII?
15. Чому Конституція Пилипа Орлика не набула чинності?
16. Назвіть заходи Катерини II по остаточній ліквідації автономного устрою України.
17. Чому Катерина II ліквідувала Запорозьку Січ?
18. Коли і в результаті яких подій відбулося приєднання території Кримського ханства до Російської імперії?
19. Порівняйте становище Правобережної і Лівобережної України у XVIII ст.
20. Як позначилися на долі українських земель три поділи Польщі?

Основні поняття та терміни:

- Андрусівське перемир'я
- «Березневі статті»
- Білоцерківський мир
- «Великий згін»
- Військо Запорозьке
- Вічний мир
- Задунайська Січ
- Зборівський мир
- Гадяцький договір
- гайдамаки
- Гетьманщина
- козацька старшина
- конституція
- «Коліїщина»
- Малоросійська колегія
- Малоросія
- національно-визвольна війна

- Нова (Підпільненська) Січ
- опришки
- Північна війна
- покозачення
- революція
- «Руїна»
- Слобожанщина
- спадкоємний гетьманат.
- Хмельниччина

Література:

1. Апанович О.М. Воєнне мистецтво Богдана Хмельницького та його сподвижників //УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 33-45.
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Борисенко В. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
4. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
6. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с. (Україна крізь віки. – Т. 8).
7. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
8. Довідник з історії України /Ред.: І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
9. Жуковський А. Гетьман Іван Мазепа в оцінці Михайла Грушевського //УІЖ. – 1998. – № 6. – С. 134-145.
10. Історія України в особах: IX – XVIII ст. /Під ред. В. Замлинського. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
11. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Т.1. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
12. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А. Смоля. – К., 2000. – 463 с.
13. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
14. Матях В.М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика //УІЖ. – 2011. – № 4. – С. 116-131.
15. Мельник Л.Г. Маєтності та скарби Полуботків //УІЖ. – 2000. – № 5. – С. 57-68.
16. Моця О.П. Зрада й донос у контексті дослідження діяльності І.Мазепи //УІЖ. – 2012. – № 5. – С. 65-76.
17. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
18. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
19. Пінчук Ю. А. Постать Богдана Хмельницького в публіцистиці М. Костомарова . //УІЖ. – 1994. – № 5. – С. 139-145.
20. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – Т.2. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.
21. Ресет О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України: легенди, міфи, біографії. – Х.: Фоліо, 2007. – 415 с.
22. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
23. Смолій В.А. Богдан Хмельницький: особистість у контексті епохи //УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 3-14.
24. Смолій В.А. Українська козацька держава //УІЖ. – 1991. – № 4. – С. 5-20.
25. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 7).
26. Степанков В.С. Українська революція 1648-1676 рр. у контексті європейського революційного руху XVI-XVII ст.: спроба порівняльного аналізу //УІЖ. – 1997. – № 1. – С. 3-21.
27. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
28. Чухліб Т.В. Гетьманування Петра Дорошенка: причини "вірності" та "зради" королю, султану й царю (1665-1676 рр.) //УІЖ. – 2007. – № 1. – С. 39-61.
29. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. У 3-х томах. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990. – 592 с.; Т. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – 560 с.; Т. 3. – К.: Наукова думка, 1991. – 560 с.
30. Яковенко Н.М. Нарис історії України: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.

Семінарське заняття № 6
УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО –
«ПЕРШЕ КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ»

Мета: з'ясувати феномен козацької культури, окреслити специфіку національного варіанту бароко у літературі, архітектурі, образотворчому, музичному та театральному мистецтві.

План заняття:

1. Українське бароко як новий світогляд та художній стиль.
2. Формування історичної самосвідомості українського народу.
3. Реформування церкви та освіти.
4. Українська барокова література.
5. Архітектура доби українського бароко.
6. Специфіка українського бароко в театральном-музичному мистецтві.
7. Розвиток образотворчого мистецтва в добу бароко.

Теми доповідей:

1. Внесок Івана Мазепи у розвиток українського бароко.
2. Григорій Сковорода – геній українського бароко.
3. Феофан Прокопович – визначний український діяч епохи бароко.
4. Козацькі літописи другої половини XVII – XVIII ст.
5. Український епос XVII – XVIII ст.
6. Андріївська церква у Києві – шедевр барокової архітектури.
7. Вертеп і вертепна драма в українській культурі.

Контрольні питання:

1. Які особливості козацтва визначили його роль у культурній розбудові України XVII ст.?
2. Що значить для української ментальності поняття «козак» стосовно оцінки людської особистості?
3. Хто із козацької старшини взявся першим опікувати культурні потреби суспільства?
4. У чому полягала реформа церкви та освіти у XVII ст.?
5. Якою була роль Петра Могили у відновленні культурних пам'яток Києва?
6. Назвіть основні літературні жанри цієї доби?
7. Дайте характеристику стилю бароко?
8. Назвіть основні види театральних вистав?
9. Що зумовлює національну специфіку іконопису XVII – XVIII ст.?
10. Які особливості характерні для портретного живопису цієї доби?

Основні поняття та терміни:

- байка
- бароко

- козацькі літописи
- колегіум
- ктитор
- літопис
- меценат
- панегірик
- православ'я

Література:

1. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Борисенко В. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
4. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
6. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
7. Історія української культури. Навч. посібник / За ред. О. Ю. Павлової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
8. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
9. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; ред М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
10. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. А. Яртися та В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
11. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
12. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АртЕк», 1998. – 728 с.
13. Ступак Ф.Я. Добродійна діяльність гетьмана І. Мазепи //УГЖ. – 2005. – № 1. – С. 134-148.
14. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.
15. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – Т.2. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.
16. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України: легенди, міфи, біографії. – Х.: Фоліо, 2007. – 415 с.
17. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.

Семінарське заняття № 7 УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Мета: розглянути політику Росії та Австро-Угорщини щодо України, визначити сутність і причини українського національного відродження, охарактеризувати основні періоди національного відродження, визначити особливості формування національної самосвідомості, вивчити особливості соціально-економічного розвитку України після ліквідації кріпосного права, розглянути становище України на початку ХХ ст.

План заняття:

1. Соціально-економічний розвиток у складі Російської та Австрійської імперій в дореформений період.
2. Імперські реформи та капіталізація економіки України.
3. Сутність українського національного відродження, його передумови і етапи розвитку.
4. Національно-визвольний рух в Наддніпрянській та Західній Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.
5. Україна в роки Першої російської революції та після її поразки.
6. Україна в роки Першої світової війни.
7. Розвиток суспільних наук і філософії у ХІХ – на початку ХХ ст.
8. Українська література ХІХ – початку ХХ ст.
9. Образотворче та музично-театральне мистецтво у ХІХ – на початку ХХ ст.

Теми доповідей:

1. В.Капніст та його «Ода на рабство».
2. «Енеїда» І. Котляревського та її значення для національно-культурного відродження України.
3. Декабристський рух і Україна.
4. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства. Програмний твір «Книга буття українського народу» («Закон Божий»).
5. Значення Т.Шевченка для розвитку української культури.
6. Культурно-просвітницька діяльність «Руської трійці».
7. «Історія Русів» – видатна пам'ятка суспільно-політичної думки України.
8. Концепція соціалізму М. Драгоманова.
9. Марко Кропивницький – батько українського театру.
10. Столипинська аграрна реформа та її наслідки для України.
11. Політичні партії в Наддніпрянській та Західній Україні.
12. Українські військові формування в роки Першої світової війни.

Контрольні питання:

1. Які наслідки мала революція 1848-1849 рр. для Західної України?
2. Які реформи в Російській імперії сприяли модернізації соціально-економічного життя?

3. Які особливості мав економічний і соціальний розвиток українських земель, підвладних Російській та Австрійській імперіям, після скасування кріпосного права?
4. Що означає поняття «національна самосвідомість»?
5. Доведіть, що ХІХ ст. стало періодом справжнього національного відродження України.
6. Яких визначних діячів української науки ХІХ ст. ви знаєте?
7. Які є підстави вважати Тараса Шевченка засновником сучасної української культури?
8. Охарактеризуйте здобутки української суспільної думки ХІХ ст.
9. Які художньо-естетичні напрямки характерні для мистецтва і літератури цього періоду?
10. Яким є ідеал людини у художній культурі України кінця ХІХ – початку ХХ ст.?
11. Назвіть перші політичні партії на українських землях.
12. У чому проявилися здобутки національно-визвольного руху в Україні в революції 1905-1907 рр.?
13. Як Столипінська аграрна реформа 1906-1911 рр. на розвиток сільського господарства в Наддніпрянській Україні?
14. У чому проявилася національна трагедія українців у Першій світовій війні?
15. Охарактеризуйте основні стилі та напрямки літератури і мистецтва в Україні на початку ХХ ст.?

Основні поняття та терміни:

- Антанта
- «будителі»
- буржуазія
- буржуазно-демократична революція
- бурлеск
- «Весна народів»
- відруб
- водевіль
- Галицько-Буковинське генерал-губернаторство
- громадівський рух
- декабристський рух
- земства
- капіталізм
- капіталізація економіки
- «Київська козаччина»
- Кирило-Мефодіївське братство
- класицизм
- кордо центризм
- масонство
- модернізація
- москвофіли
- народне віче

- народовці
- національна ідея
- національна самосвідомість
- Національне відродження
- нація
- «Нова ера»
- партія
- поступовці
- просвіти
- промисловий переворот
- професійний театр
- реалізм
- радикали
- реформи
- романтизм
- русинство
- русифікація
- самодержавство
- світова війна
- Союз Визволення України
- «тарасівці»
- «Руська трійця»
- траверсія
- українофіли
- українські січові стрільці
- «ходіння в народ»
- хутір
- Четверний союз
- чорносотенці

Література:

1. Сергієнко Г.Я. Кирило-Мефодіївське товариство: утвердження ідеї національного відродження України в слов'янському світі //УІЖ. – 1996. – № 1. – С. 14-27.
2. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
3. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
4. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
5. Борисенко В. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
6. Вергунов В.А., Коцур А.П., Коцур В.П. Україна та столипінська аграрна реформа: передумови, завдання, здійснення. – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 132 с.
7. Волковинський В.М. Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни //УІЖ. – 2004. – № 4. – С. 38-56.
8. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
9. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
10. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
11. Дашкевич Я.Р. Василь Капніст – український політичний діяч //УІЖ. – 1991. – № 7. – С. 78-82.
12. Довідник з історії України /Ред.: І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
13. Іванова Л.Г. М.П. Драгоманов і історія України //УІЖ. – 1991. – № 9. – С. 127-130.
14. Історія України в особах: ХІХ-ХХ ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
15. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Т.1. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
16. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А.Смоля. – К., 2000. – 463 с.

17. Історія української культури. Навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
18. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
19. Колесник В.Ф., Могильний Л.П. Політичні партії та суспільно-політичні рухи в Україні наприкінці XIX – на початку XX століття. – К.: Київський університет, 2007. – 279 с.
20. Колесник В.Ф., Могильний Л.П. Українські ліберально-демократичні партії в Російській імперії на початку XX століття. – К.: Київський університет, 2005. – 244 с.
21. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
22. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до XXI ст. – Х.: Одіссей, 2001. – 479 с.
23. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; ред М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
24. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / за ред. А. Яртіся та В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
25. Машкін О.М. П.А. Столипін та Україна//УІЖ. – 2012. – № 2. – С. 73-97.
26. Москалюк М.М. З історії розвитку цукрової промисловості в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. //УІЖ. – 2008. – № 2. – С. 75-85.
27. Наумов С.О. Братство тарасівців //УІЖ. – 1999. – № 5. – С. 36-44; №6. – С. 55-63.
28. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
29. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
30. Панченко П.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України: Навч. пос. – К.: Знання, 2000. – 342 с.
31. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
32. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – Т.2. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.
33. Присяжнюк Ю.П., Горенко Л.М. Ринкова еволюція аграрних відносин в Україні (друга половина XIX ст. – 1905р.)//УІЖ. – 2000. – № 5. – С. 88-97.
34. Реєнт О.П. До проблеми скасування кріпосного права в 1861 р. //УІЖ. – 2011. – № 1. – С. 34-51.
35. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
36. Сарбей В.Г. Національне відродження України. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 9).
37. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
38. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
39. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.
40. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.
41. Якименко М.А. Становлення селянського (фермерського) господарства в Україні після скасування кріпосного права (1861–1918 рр.)//УІЖ. – 1996. – № 1. – С. 3-14.
42. Янишин Б.І. Народовці на рубежі 70-80-х рр. XIX ст.: творення нової моделі політичної культури //УІЖ. – 2001. – № 6. – С. 86-100.

Семінарське заняття № 8

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ В УКРАЇНІ (1917-1920 рр.)

Мета: розглянути основні події та діяльність провідних діячів української революції, етапи формування української революції, причини поразки та історичне значення боротьби українського народу у 1917-1920 рр.

План заняття:

1. Розгортання національно-визвольної боротьби на українських землях після повалення царизму в Російській імперії.
2. Утворення Центральної Ради та її соціально-економічна та політична діяльність.
3. Українська держава гетьмана П.Скоропадського: його політична платформа, досягнення та прорахунки.
4. Боротьба Директорії за відродження УНР. Занепад української державності.
5. Відносини українських національних урядів з більшовистською Росією.
6. Утвердження радянської влади на українських землях. Політика «військового комунізму».
7. Розвиток української культури в період національно-визвольних змагань (1917-1921 рр.)

Теми доповідей:

1. Михайло Грушевський – голова Центральної Ради.
2. Історичний портрет гетьмана П.Скоропадського.
3. В. Винниченко як державний і культурний діяч.
4. С. Петлюра: історичний портрет.
5. Проголошення та історична доля Західноукраїнської народної республіки.
6. Радянсько-польська війна і Україна.
7. Бій під Крутами: причини, наслідки та перебіг подій.
8. Заснування Української академії наук.

Контрольні питання:

1. Коли і за яких обставин була створена Центральна Рада? Хто був її головою?
2. Наведіть факти, що свідчать про розгортання національно-визвольного руху в березні-червні 1917 р.
3. В чому зміст та історичне значення універсалів Центральної Ради?
4. Чому у трьох універсалах Центральна Рада обстоювала автономію і лише IV Універсал проголошував курс на політичну самостійність України?
5. Що змусило Центральну Раду піти на переговори з країнами Четверного союзу?
6. В якій сфері діяльності уряд Скоропадського було досягнуто найбільших успіхів? А в чому проявилася слабкість Гетьманату?
7. У чому причини поразки Директорії?

8. Яку політику проводив уряд ЗУНР?
9. Яку позицію займали Центральна Рада, гетьман Скоропадський та Директорія у вирішенні аграрного питання?
10. Варшавський договір був оптимальним кроком чи помилкою С.Петлюри?
11. Визначте причини утвердження радянської влади на українських землях?

Основні поняття та терміни:

- анархізм
- білогвардійці
- більшовизм
- Брестський мир
- Варшавський договір
- «воєнний комунізм»
- Генеральний Секретаріат
- громадянська війна
- двовладдя
- державний переворот
- Директорія
- еміграція політична
- «Київська катастрофа»
- Жовтнева революція
- інтервенція
- Лютнева революція
- Національно-демократична революція
- Народний секретаріат
- «отаманщина»
- Ризький мир
- «самостійники»
- соборність
- Тимчасовий уряд
- універсали
- Центральна рада
- червоний терор
- «Чортківська офензива»

Література:

1. Бойко О. Бій під Крутами: історія вивчення //УІЖ. – 2008. – № 2. – С. 43-54.
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. – К.: КНФ, 1998. – 256 с.
4. Верстюк В.Ф. Роль і місце Центральної Ради в модерній історії України //УІЖ. – 1997. – № 5. – С. 17-25.
5. Верстюк В.Ф. Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) //УІЖ. – 2004. – № 3. – С. 112-126.
6. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: Навч. пос. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
7. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
8. Гай-Нижник П.П. Державний переворот 29 квітня 1918 р.: причини та перебіг захоплення влади П.Скоропадським //УІЖ. – 2011. – № 4. – С. 132-164.
9. Горак В.С. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. в інтерпретації П.Скоропадського //УІЖ. – 2008. – № 4. – С. 110-122.
10. Гошуляк І.Л. Про причини поразки Центральної Ради //УІЖ. – 1994. – № 1. – С. 31-44.

11. Гошуляк І.Л. Проблема соборності українських земель у добу Центральної Ради //УІЖ. – 1997. – № 3. – С. 26-41.
12. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
13. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
14. Довідник з історії України /Ред.: І.З.Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
15. Історія України в особах: ХІХ–ХХ ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
16. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Т. 2. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
17. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А.Смоля. – К., 2000. – 463 с.
18. Історія української культури. Навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
19. Копиленко О.Л. "Сто днів" Центральної Ради. – К.: Україна, 1992. – 204 с.
20. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
21. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
22. Любовець О.М. Проблема української державності в програмах і діяльності українських політичних партій (березень-листопад 1917 року) //УІЖ. – 2003. – № 4. – С. 22-29.
23. Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2-х кн. /За ред. В.А.Смоля. – Кн. 1. – К.: Наукова думка, 2011. – 390 с.; Кн. 2. – К.: Наукова думка, 2012. – 464 с.
24. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
25. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
26. Осташко Т.С. Вячеслав Липинський: постать на тлі доби (До 125-річчя від дня народження В.К.Липинського) //УІЖ. – 2007. – № 2. – С. 113-130.
27. Осташко Т.С. Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху //УІЖ. – 2008. – № 4. – С. 96-110.
28. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
29. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – Т.2. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.
30. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
31. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 11).
32. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
33. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький. – К. : Знання, 2007. – 680 с.
34. Українська революція і державність (1917-1920 рр.) /Авт. Кол.: Т.А. Бевз, Д.В. Веденнєєв, І.Л. Гошуляк та ін. – К.: Парламентське видавництво, 1998. – 248 с.
35. Ульяновський В.І. Гетьман Павло Скоропадський і справа заснування Української академії наук //УІЖ. – 2008. – № 6. – С. 26-38.
36. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

Семінарське заняття № 9

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА У 1920-1930-Х РОКАХ

Мета: дослідити процеси, що супроводжували становлення радянської влади в Україні, визначити сутність сталінського тоталітарного режиму в Україні.

План заняття:

1. Міжнародне становище УСРР, соціально-економічна і політична криза на початку 1920-х рр.
2. Україна в умовах Нової економічної політики.
3. Утворення СРСР та остаточна втрата Україною незалежності.
4. Політика українізації. Національно-культурне піднесення і «культурна революція» 1920-1930-х рр.
5. Політика прискореної індустріалізації.
6. Колективізація сільського господарства. Трагедія Голодомору 1932-1933 рр.
7. Перехід до тоталітаризму наприкінці 1920-х рр.
8. «Розстріляне відродження».
9. Західноукраїнські землі у 1920-1930-х рр.

Теми доповідей:

1. Союзний договір від 30 грудня 1922 року, його сучасна політична оцінка.
2. Організація українських націоналістів: стратегія і тактика.
3. Політичні портрети А.Мельника та С.Бандери.
4. Літературна дискусія 1920-х рр. та її значення для розвитку української культури.
5. М. Хвильовий – представник «розстріляного відродження».
6. М. Скрипник – трагічна фігура української історії.
7. «Шумськізм», «хвильовизм» і «волобуєвщина» в контексті українізації.
8. Театр «Березіль» Л. Курбаса.
9. Школа «бойчукістів» та її внесок у розвиток українського малярства.
10. Український мистецький авангард та його доля.
11. О.Архипенко – всесвітньо відомий скульптор-кубофутурист.

Контрольні питання:

1. Коли і як відбулося утворення СРСР? Чи була альтернатива утворенню СРСР?
2. У чому була сутність непу і як він впроваджувався в Україні?
3. Що таке «українізація» та які її наслідки?
4. Чому віддавалися головні пріоритети в ході індустріалізації?
5. Чим були зумовлені методи форсованої індустріалізації?
6. Які найважливіші промислові гіганти були збудовані в Україні в роки перших п'ятирічок?

7. У чому полягала суть кризових явищ у сільському господарстві, пов'язаних з насильницькою колективізацією?
8. Визначте причини утворення сталінського тоталітарного режиму.
9. Наведіть приклади масових репресій 30-х рр.
10. Яким був стан українських земель у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії?
11. Які західноукраїнські партії та організації, що діяли у 20-30-ті роки, виступали за незалежність України?
12. За яких обставин була проголошена самостійність Закарпатської України? Чи реальною була можливість утворення цієї держави?

Основні поняття та терміни:

- геноцид
- голодомор
- ГУЛАГ
- «Закон про п'ять колосків»
- індустріалізація
- комунізм
- колективізація
- коренізація
- «лисенківщина»
- нова економічна політика
- Організація українських націоналістів
- осадництво
- паспортна система
- пацифікація
- п'ятирічка
- продрозкладка
- репресії
- розкуркулення
- «Розстріляне відродження»
- соціалізм
- соціалістичний реалізм
- стаханівський рух
- Таємний університет
- тоталітарний режим
- трест
- форсована індустріалізація
- «чорна дошка»
- українізація

Література:

1. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2019. – 720 с.
2. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.

3. Васюта І.К. Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918-1939 рр.) //УІЖ. – 2001. – № 5. – С. 22-42.
4. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
5. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
6. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті рр. – К: Либідь, 1991. – 344 с.
7. Довідник з історії України /Ред.: І.З.Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
8. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 503 с.
9. Історія України в особах: ХІХ-ХХ ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
10. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Т. 2. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
11. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А.Смоля. – К., 2000. – 463 с.
12. Історія української культури. Навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
13. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
14. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
15. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). – К.: Основи, 1996. – 396 с.
16. Кульчицький С.В. Опір селянства суцільній колективізації //УІЖ. – 2004. – № 2. – С. 31-50.
17. Кульчицький С.В. Ще раз до питання про демографічні наслідки голоду 1932–1933 рр. в Україні //УІЖ. – 1995. – № 5. – С. 137-142.
18. Курносів Ю.О. Насилля – головний аргумент більшовизму //УІЖ. – 1991. – № 12. – С. 16-27.
19. Марочко В.І. Сучасна зарубіжна історіографія голоду 1932-1933 рр. в Україні: нова чи стара інтерпретація? //УІЖ. – 2006. – № 3. – С. 186-199.
20. Нікольський В.М. Національні аспекти політичних репресій 1937 р. в Україні //УІЖ. – 2001. – № 2. – С. 74-89.
21. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
22. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
23. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
24. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
25. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
26. Шаповал Ю.І. Справа "Спілки визволення України": погляд із відстані 75 років //УІЖ. – 2005. – № 3. – С. 132-143.
27. Шарпатий В.Г. М.О. Скрипник як діяч української радянської культури (1927–1933 рр.) //УІЖ. – 1991. – № 9. – С. 96-103.

Семінарське заняття № 10 УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Мета: розглянути основні події, пов'язані з нацистською окупацією України та боротьби за звільнення українських територій, охарактеризувати діяльність різних течій Руху Опору, визначити внесок України в розгром нацистської Німеччини та з'ясувати особливості повоєнного розвитку УРСР.

План заняття:

1. Початок Другої світової війни та наслідки входження західноукраїнських земель до складу СРСР.
2. Напад нацистської Німеччини на СРСР. Бойові дії 1941-1942 рр. Окупація України військами Німеччини та її союзників.
3. Плани гітлерівської Німеччини щодо України.
4. Нацистський «новий порядок» в Україні та Рух Опору.
5. Військові операції по звільненню України.
6. Внесок України у розгром нацистської Німеччини та її союзників. Наслідки Другої світової війни для України.
7. Особливості відбудови народного господарства України. Радянізація західних областей України.
8. Розвиток української культури в роки Другої світової війни та повоєнний час.

Теми доповідей:

1. Радянсько-німецький пакт про ненапад 1939 р. та його історичне значення.
2. Оборона Києва, Одеси та Севастополя.
3. Українське питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни.
4. Проголошення автономії Карпатської України.
5. Трагедія Бабиного Яру.
6. Депортація кримських татар у 1944 р.
7. Голод в Україні 1946-1947 рр.
8. Операція «Вісла».
9. «Жданівщина» та її вплив на українську культуру.

Контрольні питання:

1. Яке значення німецько-радянських договорів 1939 року для початку Другої світової війни?
2. Які територіальні зміни відбулися в Україні на початку Другої світової війни?
3. Назвіть напрямки перетворень, які здійснювала в Західній Україні радянська влада.
4. Розкрийте сутність «радянізації».

5. Коли і де в умовах війни було проголошено самостійну українську державу?
6. Які причини стратегічних поразок Червоної армії на початковому етапі німецько-радянської війни ви можете назвати?
7. Які плани німецького командування стосувалися України? Що вони передбачали?
8. На які частини була розчленована територія України після її захоплення німецькими військами?
9. Назвіть риси німецького окупаційного режиму. Які завдання стояли перед німецьким окупаційним режимом в Україні?
10. Що собою являв рух Опору німецько-фашистським загарбникам? Які його течії вам відомі?
11. У ході якої стратегічної операції почалося широкомасштабне визволення України?
12. Які наступальні операції радянського командування сприяли остаточному визволенню України?
13. Коли було завершено визволення України від окупантів?
14. Назвіть особливості відбудови економіки в післявоєнний період.
15. Назвіть стратегічні цілі та дайте характеристику тактики ОУН-УПА в післявоєнний період.
16. Що означала «ждановщина» для духовного життя України?

Основні поняття та терміни:

- відбудова
- геноцид
- голокост
- депортація
- евакуація
- «ждановщина»
- колабораціонізм
- нацизм
- «новий порядок»
- окупаційний режим
- операція «Вісла»
- оstarбайтери
- пакт «Молотова-Ріббентропа»
- партизанський рух
- підпілля
- план «Барбаросса»
- план «Ост»
- «Поліська Січ»
- «похідні групи»
- радянська організація
- «рейкова війна»
- Рух Опору
- «Східний вал»
- Українська повстанська армія

- Український штаб партизанського руху (УШПР)
- фашизм

Література:

1. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с. (Україна крізь віки. – Т. 13).
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Бокань В. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
4. Бугай М.Ф. Депортація кримських татар у 1944 р. //УІЖ. – 1992. – № 1. – С. 29-44.
5. Веселова О.М. Післявоєнна трагедія: голод 1946-1947 рр. в Україні //УІЖ. – 2006. – № 6. – С. 98-124.
6. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
7. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
8. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті рр. – К.: Либідь, 1991. – 344 с.
9. Довідник з історії України /Ред.: І.З.Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
10. Зінченко Ю.І. Кримськотатарська проблема: історія та сучасність (до 60-річчя депортації) //УІЖ. – 2004. – № 3. – С. 62-73.
11. Історія України в особах: ХІХ-ХХ ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
12. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Т. 2. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
13. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А.Смоля. – К., 2000. – 463 с.
14. Кентій А.В., Лозицький В.С. Партизанський рух 1941–1944 рр. в Україні //УІЖ. – 2005. – № 3. – С. 3-16.
15. Коваль М.В. ОУН–УПА: між "третім рейхом" і сталінським тоталітаризмом //УІЖ. – 1994. – № 2-3. – С. 94-102.
16. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 12).
17. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
18. Король В.Ю. Визвольні бої Червоної армії на території України (1943-1944 рр.) //УІЖ. – 2005. – № 1. – С. 16-34.
19. Лисенко О.Є. До питання про становище церкви в Україні у період другої світової війни //УІЖ. – 1995. – № 3. – С. 73-81.
20. Макарчук С.А. Переселення поляків із західних областей України в Польщу у 1944-1946 рр. //УІЖ. – 2003. – № 3. – С. 103-115.
21. Нахманович В.Р. Бабин Яр. Історія. Сучасність. Майбутнє? (роздуми до 70-річчя київської масакри 29–30 вересня 1941 р.) //УІЖ. – 2011. – № 6. – С. 105-121.
22. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
23. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
24. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
25. Рекотов П.В. Органи управління на окупованій території України (1941-1944 рр.) //УІЖ. – 1997. – № 3. – С. 90-101.
26. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
27. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
28. Тронько П.Т. Внесок народу України в Перемогу над гітлерівськими загарбниками //УІЖ. – 2005. – № 3. – С. 95-100.
29. Цепенда І.Є. Операція "Вісла" в польській історіографії //УІЖ. – 2002. – № 3. – С. 84-93.
30. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

Семінарське заняття № 11 УКРАЇНА В ДОБУ «ВІДЛИГИ» ТА ЗАСТОЮ. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Мета: охарактеризувати політичний та соціально-економічний розвиток УРСР за часів «відлиги» та «застою», розглянути сутність процесів десталінізації та повернення до неосталінізму, визначити ключові складові шляху до української незалежності.

План заняття:

1. Суспільно-політичне життя в СРСР у добу хрущовської «відлиги».
2. Соціально-економічний розвиток України за часів Хрущова. Вхід до складу УРСР.
3. Україна в роки брежнєвського застою. Наростання кризових явищ у суспільно-економічній сфері.
4. Зміни в культурно-освітній сфері у 1950-1970-х рр.
5. Шістдесятники. Зародження дисидентського руху.
6. Перебудовчий курс М.Горбачова: причини, суть, етапи, наслідки, значення для України.
7. Суспільно-політичні рухи в Україні наприкінці 1980-х рр. Формування багатопартійності.
8. Проголошення державного суверенітету і незалежності України. Розпад СРСР.
9. Українська культура другої половини ХХ ст.

Теми доповідей:

1. Українська Гельсинська група.
2. Чорнобильська трагедія.
3. І.Драч та його «Чорнобильська мадонна».
4. Народний рух України та його роль у відродженні української державності
5. Політичний курс П. Шелеста на посту першого секретаря ЦК КПУ (1963-1972).
6. В. Щербицький та його роль у посиленні русифікації України.
7. Релігійне дисидентство. Боротьба за легалізацію УГКЦ.
8. Феномен «українського поетичного кіно».
9. М. Приймаченко – майстер «наївного мистецтва».

Контрольні питання:

1. Коли і як завершилося формування території сучасної України?
2. Назвіть проблеми розвитку народного господарства України в середині 1950-х – на початку 1990-х років.
3. Як еволюціонувала політична система радянського суспільства в 1953-1991 роках?

4. Чому заходи щодо десталінізації суспільства не призвели до зміни політичної системи УРСР?
5. Назвіть відомих вам діячів культури-«шістдесятників». Що було характерне для їх творчості?
6. Які причини та етапи дисидентського руху?
7. Які процеси відбувалися в радянському суспільстві в добу перебудови?
8. Які передумови прийняття Декларації про державний суверенітет України ви можете назвати?
9. Які обставини викликали прийняття Акту проголошення незалежності України?
10. Назвіть причини розпаду СРСР та передумови створення СНД.

Основні поняття та терміни:

- адміністративно-командна система
- Акт проголошення незалежності України
- багатопартійність
- «відлига»
- гласність
- Декларація про державний суверенітет
- десталінізація
- дефіцит
- дисидентство
- «застій»
- інфляція
- командна економіка
- консерватизм
- «Конституція розвинутого соціалізму»
- корупція
- культ особи
- лібералізація
- номенклатура
- «Перебудова»
- плюралізм (політичний)
- правозахисний рух
- раднаргосп
- реабілітація (політична)
- «Революція на граніті»
- референдум
- «розвинутий соціалізм»
- «самвидав»
- страйк
- «тамвидав»
- «холодна війна»
- «хрущовки»
- чорнобильська катастрофа
- шістдесятники

Література:

1. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с. (Україна крізь віки. – Т. 13).
2. Барановська Н.П. Суспільний вимір чорнобильської катастрофи //УІЖ. – 2006. – № 2. – С. 129-145.
3. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
4. Васюта С.І. Чорнобильська катастрофа в контексті соціоекологічних проблем //УІЖ. – 2001. – № 4. – С. 75-111.
5. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
6. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
7. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті рр. – К: Либідь, 1991. – 344 с.
8. Даниленко В.М., Смольницька М.К. Шлях до незалежності: громадські рухи й суспільні настрої в УРСР другої половини 1980-х рр. //УІЖ. – 2011. – № 4. – С. 4-22.
9. Довідник з історії України /Ред.: І.З.Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
10. Історія України в особах: ХІХ-ХХ ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
11. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Т. 2. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
12. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А.Смолія. – К., 2000. – 463 с.
13. Історія української культури. Навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
14. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
15. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
16. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
17. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
18. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
19. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
20. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
21. Шаповал Ю.І. В.В. Щербицький: особа політика серед обставин часу //УІЖ. – 2003. – № 1. – С. 118-129.
22. Шаповал Ю.І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ століття //УІЖ. – 2008. – № 3. – С. 134-149.

Семінарське заняття № 12

УКРАЇНА В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Мета: охарактеризувати державотворчі процеси, зміни в політичному, соціально-економічному, національному, культурному житті часів незалежності; розглянути сутність і перебіг революційних подій та російської збройної агресії проти України.

План заняття:

1. Розгортання державотворчого процесу в Україні: формування органів влади, затвердження державної символіки, прийняття Конституції України.
2. Реформування економіки на засадах ринкових відносин. Приватизація. Розвиток підприємництва.
3. Президенти України та їх політичний курс.
4. Зовнішня політика незалежної України. Курс на євроінтеграцію.
5. Революції в незалежній Україні: причини, суть і наслідки.
6. Російська збройна агресія проти України 2014-2019 рр. Реакція міжнародної спільноти.
7. Основні тенденції розвитку сучасної української культури. Релігійна ситуація в сучасній Україні.

Теми доповідей:

1. Набуття Україною без'ядерного статусу: причини і наслідки.
2. Державна символіка України та її історичне походження.
3. Східна і західна українська діаспора: регіони розселення, особливості культури та менталітету.
4. Сучасна українська література.
5. Образотворче мистецтво сучасної України.
6. Спортивні досягнення незалежної України.
7. Революції в незалежній Україні.
8. «Гібридна війна» і Україна.
9. Томос і автокефалія православної церкви України.
10. Мінські угоди і їх роль у російсько-українській війні.
11. Міжнародна підтримка України в умовах агресії РФ.

Контрольні питання:

1. Розкрийте сутність поняття «державне будівництво» і назвіть його складові в Україні.
2. Що таке конституційний процес? Які його складові?
3. Розкрийте суть без'ядерного статусу України.
4. Які процеси характеризують релігійне життя в Україні?

5. Що таке Томос про автокефалію? Яке значення його надання для православної церкви України?
6. У чому полягав територіальний конфлікт України з Румунією щодо острова Зміїний?
7. У чому полягав конфлікт України з Росією щодо острова Тузла?
8. Які революції мали місце в історії незалежної України? У чому їх причини, суть та наслідки?
9. У чому суть гібридної війни Росії проти України?
10. Охарактеризуйте участь України у міжнародному співробітництві.

Основні поняття та терміни:

- автокефальна церква
- анексія
- антитерористична операція (АТО)
- волонтерський рух
- «гібридна війна»
- громадянське суспільство
- демократія
- демонополізація
- діаспора
- Євромайдан
- інфляція
- «кіборги»
- корупція
- люстрація
- мобілізація
- монополія
- «Небесна сотня»
- Операція об'єднаних сил (ООС)
- опозиція
- підприємництво
- правова держава
- поліконфесійність
- «Помаранчева революція»
- приватизація
- «Революція гідності»
- реформа
- ринкова економіка
- сепаратизм
- суверенітет
- Тіньова економіка
- Тимчасово окупована територія України
- Томос про автокефалію
- трудова еміграція
- унітарна держава

Література:

1. Андрощук О.В. В. Чорновіл та ідея федералізації України: еволюція поглядів //УІЖ. – 2010. – № 1. – С. 22-34.
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Еволюція зовнішньої політики України (1991-2006 рр.) //УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 32-51.
4. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
5. Гончаренко В. Декларація про державний суверенітет України (1990 р.) та її роль в історії творення незалежної Української держави //Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 2. – С. 85-95.
6. Гончаренко В. Правовий статус Верховної Ради України за Конституцією України 1996 року //Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 1. – С. 77-87.
7. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
8. Довідник з історії України /Ред.: І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
9. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А. Смоля. – К., 2000. – 463 с.
10. Касьянов Г.В. Сучасна історія України: проблеми, версії, міркування //УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 4-15.
11. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до XXI ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
12. Кузьменко Ю.В. Серпневий путч 1991 р. та його вплив на партійно-радянську номенклатуру УРСР //УІЖ. – 2011. – № 4. – С. 41-54.
13. Кульчицький С.В. Народження Народного руху України //УІЖ. – 2010. – № 1. – С. 8-22.
14. Кульчицький С.В. Україна: суспільство й держава на теренах історії (1991-2006 рр.) //УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 15-32.
15. Кульчицький С.В. Утвердження незалежності України: перше десятиліття //УІЖ. – 2001. – № 2. – С. 3-22; №3. – С. 48-68; №4. – С. 3-41.
16. Литвин В.М. Самоствердження України: нелегкий поступ //УІЖ. – 2003. – № 1. – С. 3-22.
17. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). – К.: Альтернативи, 2000. – 360 с. (Україна крізь віки. – Т. 14).
18. Михальський І. Європейський шлях демократичного розвитку //Політичний менеджмент. – 2009. – № 1. – С. 173-177.
19. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
20. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
21. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
22. Пилипчук В. Етапи формування суверенної Української держави (історико-правові та політичні аспекти) //Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 3. – С. 94-104.
23. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
24. Санченко А. Процес національної консолідації в умовах відновлення незалежності української державності //Українознавство. – 2010. – № 2. – С. 160-163.
25. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
26. Стрілець В. Ідея державності України в державно-правових поглядах Української радикально-демократичної партії //Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 2. – С. 67-75.
27. Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К.: Альтернативи, 1999. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 15).
28. Шульга Т.С. Здобуття незалежності у суспільній свідомості громадян України //УІЖ. – 2011. – № 4. – С. 108-115.
29. Юхновський І. Так народжувалася держава: ідея референдуму проклала шлях до проголошення Незалежності //Сучасність. – 2008. – № 8. – С. 5-19.
30. Яковлев А. Конституційний процес в Україні 1991–1996 років: ретроспективний погляд на проблему //Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 4. – С. 135-144.
31. Яковюк І. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин //Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 3. – С. 14-28.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова (основна) література

1. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / за ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
3. Бокань В. Історія культури України: Навч. посібник / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
4. Борисенко В. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
5. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. – К.: КНФ, 1998. – 256 с.
6. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: Навч. пос. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
7. Висоцький О. Ю. Історія української культури : Навч. посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. – 130 с.
8. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.
9. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
10. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
11. Давня історія України: Навч. пос. В 2 т. /За ред. П.П.Толочка. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1994. – 240 с.; Кн. 2. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
12. Довідник з історії України /За ред. І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
13. Залізник Л. Первісна історія України: Навч. пос. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.
14. Земерова Т.Ю., Скирда І.М. Історія України: Навч. пос. – Х.: Весна, 2012. – 832 с.
15. Історія релігії в Україні : Навч. посібник / за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
16. Історія світової та української культури : Підручник / В. А. Гречко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера, 2002. – 463 с.
17. Історія України в особах: IX – XVIII ст. /Під ред. В.Замлинського. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
18. Історія України в особах: XIX –XX ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
19. Історія України. Комплексний довідник /Укл.: Воропаєва В. В., Земерова Т. Ю., Скирда І. М. та ін. – Х.: Весна, ФОП Співак В.Л., 2012. – 480 с.
20. Історія України. Тести. 6-11 класи: посібник /За ред. О.Д.Бойка. – К.: Академвидав, 2012. – 272 с.
21. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Кн.1. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.; Кн. 2. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
22. Історія України: Навч. пос. /За ред. Ю.Зайцева. – Л.: Світ, 1996. – 488 с.

23. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
24. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. / Під ред. В.А. Смолія. – К., 2000. – 463 с.
25. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
26. Історія української культури / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
27. Історія української культури : Навчально-методичний посібник / за ред. Н. М. Левицької та С. І. Берегового. – К. : Кондор-Видавництво, 2015 – 326 с.
28. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асеев, В. Д. Баран, І. А. Баранов. – К. : Наукова думка, 2001. – 1134 с.
29. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович, В. Г. Балушок, М. Б. Боянівська. – К. : Наукова думка, 2001. – 846 с.
30. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович, В. Й. Борисенко, Т. М. Виврот. – К. : Наукова думка, 2003. – 1246 с.
31. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балушок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2008. – 1008 с.
32. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX ст. / А. Ф. Артюх, В. Г. Балушок, Г. Б. Бондаренко. – К. : Наукова думка, 2005. – 1294 с.
33. Історія української та зарубіжної культури / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 351 с.
34. Калакура Я. С. Українська культура : цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАНУ, 2015. – 496 с.
35. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Підручник / М. В. Кордон. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
36. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до XXI ст. – Х.: Одиссей, 2001. – 479 с.
37. Культура і побут населення України: Навч. посібник / за ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
38. Культурологія : Навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
39. Культурологія : теорія та історія культури : Навч. посібник / за ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
40. Культурологія : українська та зарубіжна культура. Навч. посібник / І. Зязюн, В. Семашко та ін. ; Ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
41. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. посібник / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.

42. Мирончук В.Д., Ігошкін Г.С. Історія України: Навч. пос. – К.: МАУП, 2001. – 328 с.
43. Мистецтво України: Біографічний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
44. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
45. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
46. Панченко П.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України: Навч. пос. – К.: Знання, 2000. – 342 с.
47. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
48. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : «АтрЕк», 1998. – 728 с.
49. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
50. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
51. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
52. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / Під. заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
53. Українська культура : Історія і сучасність : Навч. посібник / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. – Львів : Світ, 1994. – 455 с.
54. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богущкий. – К. : Знання, 2007. – 680 с.
55. Хома І. Я. Історія української культури : Навчальний посібник / І. Я. Хома, А. О. Сова, Ж.В. Мина. – Львів. : Вид-во Львів. Політехніки, 2012. – 356 с.
56. Хрестоматія з історії України. Практичний довідник /Укл. Воропаєва В.В. – Х.: ФОП Співак В.Л., 2010. – 464 с.
57. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / І. Шевченко. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. – 250 с.
58. Шейко В. М. Історія української культури : Навч. посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.
59. Яковенко Н.М. Нарис історії України: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.

Допоміжна література

1. Александрович В. Мистецтво Галицько–Волинської держави / В. Александрович. – Львів : НАНУ, 1999. – 132 с.
2. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Д. Багалій. – К. : Оріє, 1992. – 472 с.

3. Веселовська Г. І. Український театральний авангард / Г. І. Веселовська. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с.
4. Грабович Г. До історії української літератури : дослідження, есії, полеміка. – К. : Критика, 2003. – 631 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
6. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856 – 1886) / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.
7. Гусев В. І. Філософія доби Відродження / В. І. Гусев. – К. : Університет «Києво-Могилянська академія», 1993. – 91 с.
8. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI-XVII ст. / Я. Дашкевич. // Сучасність. – 1992. – № 3. – С.65-74.
9. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. – К. : Дух і Літера, 2000. – 528 с.
10. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.1. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.
11. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т.2. / за ред. М. Ю. Відейка. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 656 с.
12. Єрмакова Н. Березільська культура: Історія, досвід / Н. Єрмакова. – К. : Фенікс, 2012. – 512 с.
13. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій / О. Забужко. – К. : Факт, 2007. – 640 с.
14. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст : франківський період / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 156 с.
15. Забужко О. С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 160 с.
16. Залізник Л. Л. Первісна історія України / Л. Л. Залізник. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.
17. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / І. Б. Зубавіна. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 296 с.
18. Зубар В. Античний світ Північного Причорномор'я / В. Зубар, Е. Ліньова, Н. Сон. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – 320 с.
19. Зубарь В. М. Боги и герои античного Херсонеса / В. М. Зубар. – К. : Изд. дом «Стилос», 2005. – 188 с.
20. Іванова Л. Г. Україна між Сходом і Заходом – до проблеми становлення національної ідеї в українській суспільно-політичній думці в контексті східноєвропейського розвитку (І половина XIX ст.) / Л. Г. Іванова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – 136 с.
21. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
22. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие : религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках / А. В. Карпов. – СПб. : Алатая, 2008. – 184 с.
23. Климов В. Феномен Петра Могили (Біографія. Діяльність. Позиція) / В. Климов, А. Колодний, А. Жуковський та ін. – К. : Дніпро, 1996. – 270 с.

24. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
25. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 1. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2004. – 256 с.
26. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 2. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2004. – 268 с.
27. Крвавич Д. П. Українське мистецтво. – Т. 3. / Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. – Львів.: Світ, 2005. – 286 с.
28. Крижицький С. Д. Античні міста держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1998. – 352 с.
29. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
30. Ловмянский Г. Религия славян и её упадок / Г. Ловмянский. – СПб. : Академический проект, 2003. – 512 с.
31. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К. : «Мистецтво», 1994. – 247 с.
32. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 80 с.
33. Наєнко М. К. Художня література України : Від міфів до модерної реальності. – К. : Просвіта, 2008. – 1063 с.
34. Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття / Редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 1054 с.
35. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К. : АТ «Обереги», 2003. – 144 с.
36. Огієнко І. І. Дохристиянські вірування українського народу / І. І. Огієнко. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 424 с.
37. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
38. Огієнко І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1991. – 272 с.
39. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
40. Протас М. О. Українська скульптура ХХ століття / М. О. Протас. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 278 с.
41. Раевский Д. С. Мир скифской культуры / Д. С. Раевский. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 600 с.
42. Репресоване «відродження» / Упоряд. О. І. Сидоренко, Д. В. Табачник. – К. : Україна, 1993. – 399 с.
43. Роготченко О. О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / О. О. Роготченко. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
44. Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В. П. Самойлович. – К. : Абрис, 1999. – 281 с.
45. Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
46. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть / В. Д. Сидоренко. – К. : ВХ[студіо], 2008. – 188 с.

47. Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К. : Вид-во «Альтернатива», 1998. – 352 с.
48. Українська література XIV – XVI ст. – К.: «Наукова думка», 1988. – 600 с.
49. Український авангард 1910-1930 років [Ізоматеріал] : альбом / автор і упоряд. Д. О. Горбачов. – К. : Мистецтво, 1996. – 400 с.
50. Український живопис XIX — початку XX ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 272 с.
51. Український живопис XX – поч. XXI ст. : альбом. – Хмельницький : Галерея, К. : Артанія Нова, 2006. – 304 с.
52. Український іконопис XII—XIX ст. з колекції НХМУ. Альбом. – Хмельницький : Галерея, 2005. – 256 с.
53. Український модернізм 1910-1930 : альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 288 с.
54. Український портрет XVI – XVIII ст.: альбом. – Хмельницький : Галерея, 2006. – 355 с.
55. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України: історичний нарис / Ф. С. Уманцев.– К. : Либідь, 2002. – 328 с.
56. Федів Ю. А. Історія української філософії / Ю. А. Федів, Н. Г. Мозкова. – К. : Україна, 2001. – 510 с.
57. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича / М. Фіголь. – К. : Мистецтво, 1997. – 224 с.
58. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.
59. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Вид-во "Орій", 1992. – 230 с.
60. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
61. Чмихов М. О. Давня культура: Навч. посібник / М. О. Чмихов. – К. : Либідь, 1992. – 228 с.
62. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. / В. О. Щербак. – К. : Видавничий дім "КМ Academia", 2000. – 300 с.
63. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – К. : Генеза, 1997. – 312 с.
64. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.
65. Античные государства Северного Причерноморья /Под ред. Г.А.Кошеленко, И.Т.Кругликовой, В.С. Долгорукова. – М.: Наука, 1984. – 392 с.
66. Аркас М. Історія України-Русі. – К.: Вища школа, 1993. – 386 с.
67. Баран В.Д. Давні слов'яни. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 3).
68. Баран В.К., Даниленко В.М.Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с. (Україна крізь віки. – Т. 13).
69. Бунятян К.П., Мурзін В.Ю., Симоненко О.В. На світанку історії. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 1).

70. Вергунов В.А., Коцур А.П., Коцур В.П. Україна та столипінська аграрна реформа: передумови, завдання, здійснення. – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 132 с.
71. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
72. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с. (Україна крізь віки. – Т. 8).
73. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті рр. – К.: Либідь, 1991. – 344 с.
74. Коваль М.В. Україна в другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 12).
75. Колесник В.Ф., Могильний Л.П. Політичні партії та суспільно-політичні рухи в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. – К.: Київський університет, 2007. – 279 с.
76. Колесник В.Ф., Могильний Л.П. Українські ліберально-демократичні партії в Російській імперії на початку ХХ століття. – К.: Київський університет, 2005. – 244 с.
77. Копиленко О.Л. "Сто днів" Центральної Ради. – К.: Україна, 1992. – 204 с.
78. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 5).
79. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 2).
80. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). – К.: Основи, 1996. – 396 с.
81. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). – К.: Альтернативи, 2000. – 360 с. (Україна крізь віки. – Т. 14).
82. Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2-х кн. /За ред. В.А.Смоля. – Кн. 1. – К.: Наукова думка, 2011. – 390 с.; Кн. 2. – К.: Наукова думка, 2012. – 464 с.
83. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – К.: Либідь, 2002. – Т.1. – 672 с.; Т. 2. – 608 с.
84. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України: легенди, міфи, біографії. – Х.: Фоліо, 2007. – 415 с.
85. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 11).
86. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою. – К.: Альтернативи, 1998. – 320 с. (Україна крізь віки. – Т. 6).
87. Сарбей В.Г. Національне відродження України. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 9).
88. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція ХVІІ ст. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 7).
89. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 4).
90. Толочко П. Київська Русь. – К.: Абрис, 1996. – 360 с.

91. Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К.: Альтернативи, 1999. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 15).
92. Українська революція і державність (1917-1920 рр.) /Авт. кол.: Т.А.Бевз, Д.В.Веденнєєв, І.Л.Гошуляк та ін. – К.: Парламентське видавництво, 1998. – 248 с.
93. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. у 3-х томах. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990. – 592 с.; Т. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – 560 с.; Т. 3. – К.: Наукова думка, 1991. – 560 с.

Інтернет-ресурси:

1. <http://archive.nbuv.gov.ua> Сайт Національної бібліотеки України імені В.Вернадського.
2. <http://elib.nplu.org/> Бібліотека «Культура України»
3. <http://etnolog.org.ua/> Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ
4. <http://history.vn.ua> Шкільна програма з історії (5-12 клас): книги, підручники, довідники, атласи та додаткові матеріали.
5. <http://istorikznu.at.ua/forum/10> Бібліотека історичного факультету Запорозького національного університету.
6. <http://izbornyk.org.ua/> Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.
7. <http://k-ua.net/> сайт «Культура України».
8. http://kultura.ho.ua/books_ku.htm Культурологічна бібліотека
9. <http://mari.kiev.ua/> Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України
10. <http://osvita.ua/test/answers/> Завдання та відповіді на ЗНО з історії України (2009-2019 рр.)
11. <http://osvitanet.com.ua> Навчально-методичний сайт ЗАТ "Інститут передових технологій", на якому розміщено інтернет-версії електронних навчальних атласів, контурних карт, стінних карт, підручників з історії, географії, картографії, розробки уроків, методичні рекомендації.
12. <http://poetry.uazone.net/> Бібліотека української поезії
13. <http://ukraine-history.com.ua> Матеріали з історії України: підручники, реферати.
14. <http://ukrlibrary.com.ua> Онлайн-підручники з історії України.
15. <http://ukrmap.su/uk-uh> Навчальний ресурс з історії України, що містить шкільні підручники, історичні мапи та ілюстрації.
16. <http://www.history.org.ua> Сайт Інституту історії України. Електронна бібліотека з історії.
17. <http://www.history.org.ua/?litera&askAbout=journal> Електронні версії випусків та наукових статей "Українського історичного журналу".
18. <http://www.ukrhistory.narod.ru> Українська історична бібліотека.
19. <https://academia.in.ua> Освітній портал "Академія". Завдання та відповіді до тестів ЗНО з історії України.

20. <https://istzno.dp.ua/course/maps> Сайт історико-патріотичного клубу "Алатир"
21. <https://zno.osvita.ua/ukraine-history/> Тести ЗНО онлайн з історії України (2007-2019 рр.)
22. <https://istzno.dp.ua/course/zno> Інтерактивний курс підготовки до ЗНО з історії України